

Тетяна Добко

Твори українських письменників у перекладах іншими мовами

(шляхи бібліографічного пошуку: від традиційних джерел - до сучасних інформаційних технологій)

Дослідники, які займаються проблемами українського літературознавства, взаємозв'язків культур, літератур і народів часто стикаються з труднощами пошуку відомостей про видання перекладів творів письменників України, опублікованих поза її межами. У статті коротко характеризуються бібліографічні джерела, з яких можна дізнатися про переклади творів українських письменників за рубежом, простежується, як від цього традиційного шляху бібліографічного пошуку відбувається перехід до сучасних інформаційних технологій.

Популяризацією вітчизняної літератури в зарубіжних країнах цікавилися такі відомі діячі української науки й культури, як І.Франко, М.Драгоманов, В.Дорошенко, М.Комаров, І.Левицький та ін. За радянських часів першою ґрунтовною розвідкою з цієї теми можна вважати монографію О.Євніної «Дожовтнева та радянська українська література за рубежами СРСР» (К., 1956), до якої додається систематизована відповідно до розділів праці бібліографія. Автор подає відомості про зарубіжні видання творів українських письменників, монографії, оглядові та критичні праці про українську літературу за рубежом, матеріали про міжнародні зв'язки української літератури.

Про переклади художніх творів українських письменників та про їх рецензії за рубежом можна дізнатися з персональних бібліографічних покажчиків, присвячених П.Грабовському (уклад. М.Мороз), Г.Квітці-Основ'яненку (уклад. В.Тарновський), Ользі Кобилянській (уклад. О.Куш), Лесі Українці (уклад. М.Булавицька, М.Мороз), В.Стефанику (уклад. Л.Ільницький), І.Франку (уклад. М.Мороз), Д.Павличку (уклад. М.Вальо, М.Лещук, Н.Рибчинська та ін.), В.Винниченку (упор. В.Стельмашенко) та ін.

Оглядаючи наявні інформаційні джерела, згадаємо відомий бібліографічний покажчик В.Бабича «Твори письменників Радянської України у зарубіжних виданнях, 1945-1966» (Х., 1968), який враховує 1150 окремих видань, антологій та збірників творів українських письменників 41 мовою народів світу, виданих протягом указанного періоду. Проте в нього, згідно з тодішньою ідеологією, включено відомості про публікації переважно членів Спілки письменників України, багато авторів вилучено. Бібліографічний покажчик цього ж укладача «Твори письменників Радянської України, 1945-1975» було видано 1977 р. в Харкові Книжковою палатою УРСР тиражем 37 прим. під грифом «для службового користування». Він практично не потрапив у жодну книгозбірню України і до наукового обігу. До покажчика включено відомості про 1391 видання перекладів творів відомих українських письменників 44 мовами народів світу.

Хронологічним продовженням даних видань є бібліографічні списки «Твори письменників Радянсь-

кої України в зарубіжних виданнях, 1976-1980 рр.» (Уклад. В.Бабич // Всесвіт. - 1981. - №4) та «Твори письменників Радянської України у зарубіжних виданнях (1981-1985)» (Уклад. Л.Строкон // Всесвіт. - 1986. - №5). Ці публікації містять перелік окремих видань, антологій і збірників, що надійшли до фондів Державної республіканської бібліотеки УРСР (нині - Національна парламентська бібліотека України).

Відомості про переклади українських письменників можна віднайти також у випусках покажчика «Произведения советских писателей в переводах на иностранные языки», який видавався Спілкою письменників СРСР і Всесоюзною бібліотекою іноземної літератури з 1954 р. (сім випусків охоплюють видання, що побачили світ протягом 1945-1985 рр.) та в щорічнику «Українська РСР у пресі СРСР і зарубіжних соціалістичних країн» (видавався Книжковою палатою України з 1956 по 1989 рр.).

ґрунтовну бібліографію з української літератури в країнах Центральної і Південно-Східної Європи складає п'ятий том фундаментального видання «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» (Ред. тому В.Захаржевська, Л.Белєва, П.Рудяков, В.Шевчук. - К., 1994). Розділи тому включають літературознавчі та літературно-критичні матеріали загального плану, збірники художніх творів, творчість окремих письменників (публікації перекладів українських письменників та літературно-критичні матеріали про їхню творчість) болгарською, німецькою, польською, румунською, угорською, чеською, словацькою, сербськохорватською, хорватсько-сербською, македонською, словенською мовами. У виданні до наукового обігу введено відомості про письменників, штучно вилучених з духовного життя українського народу, відновлено об'єктивну картину поширення українського художнього слова за кордоном.

Видання української літератури в різних країнах відображають і покажчики, підготовлені зарубіжними вченими та бібліографами. Це наявні у фондах НБУВ ретроспективні бібліографічні покажчики: «Bibliografia ukraïniana, 1945-1961» (автор Д.Бучинський. - Мадрид, 1962, перевид. Едмонтон, 1996); «Ukraine: A Bibliographic guide to English - Language Publications» (автор Б.Винар. - Енглвуд, 1990), «Ukrainian literature in English: books and pamphlets, 1890-1965: An annotated bibliography» (ав-

тор М.Тарнавська. - Едмонтон, 1988), «Sto padesát let česko-ukrajinských literárních styků, 1814-1964: Vědecko-bibliografický sborník» (Прага, 1968), «Supis knih preložených z řeči národov Sovietskeho svázu do slovenčiny a vydaných za roku 1945-1957» (Братислава, 1958) та ін.

Зведеного бібліографічного покажчика, де були б уміщені всі зарубіжні видання творів українських письменників, включаючи публікації в журналах, на сьогодні не існує, та це й неможливо через незадовільний стан бібліографічної інформації та її розпорошеність у світових інформаційних ресурсах. Тому дослідникам доводиться використовувати національні бібліографії зарубіжних країн, видані за кордоном бібліографічні покажчики з художньої літератури та літературознавства. А вони не завжди доступні нашому читачеві.

Авторитетним міжнародним джерелом, що відображає світову перекладену літературу, є видання ЮНЕСКО «Index Translationum. International Bibliography of Translations» (охоплює всі сфери гуманітарних, суспільних та споріднених наук). Перший його том (1948) містив близько 8 тис. назв книг, перекладених у 26 країнах світу. З кожним роком обсяг видань та країн зростає. Так, випуск 1957 р. (містив дані за 1955 р.) склався уже з 24274 назв книг, що побачили світ у 51 країні. У фондах НБУВ (зал публікацій ООН) зберігаються щорічники «Index Translationum» за 1949-1986 рр., з другого по тридцять дев'ятий (останній) том. Друкування щорічників було припинено з переходом до сучасних технологій, які уможливають ефективний та оперативний пошук необхідної інформації у великих масивах даних. Так, друге доповнене й перероблене видання бази даних «Index Translationum», підготовлене Центром обміну інформацією ЮНЕСКО на основі даних, внесених сектором культури ЮНЕСКО (Париж, 1995) на компакт-диску CD-ROM, що надійшло до фондів НБУВ, охоплює ретроспективу з 1979 по 1994 рр. і подає відомості про 725 тис. перекладних видань з понад ста країн світу понад 400 мовами з майже всіх галузей знань. Перше видання диска містить відомості про 600 тис. перекладів (Париж, 1994).

Україна не фігурує в даній базі як окрема держава, проте можна знайти відомості про переклади з нашої мови і навпаки.

За даними ЮНЕСКО, у цій базі зафіксовано відомості про 2313 окремих видань перекладів з української мови (серед них 1625 художніх творів, антологій, збірників), здійснених в Україні, на території колиш-

нього СРСР та за його межами. Найбільше було перекладено російською мовою - 754, англійською - 146 видань, німецькою - 87, французькою - 50. Перекладів українською мовою в БД відображено 4053, зокрема в галузі літератури - 2291. Серед них - з російської - 656, з англійської - 205, з німецької - 101, французької - 95.

Серед видавництв переважають «Веселка» - 1050 видань, «Дніпро» - 962, «Карпати» - 378, «Молодь» - 362, «Каменярь» - 80, «Прапор» - 76, «Таврія» - 59.

Українські письменники відображені так: І.Франко - 52, Т.Шевченко - 51, Леся Українка - 20, О.Гончар - 40, П.Загребельний - 41, А.Дімаров - 6, Ю.Мушкетик - 18, І.Драч - 15 (Драч-перекладач - 6). Користуючися цією базою, можна знайти відомості про маловідомі видання В.Барки у Франції (1982), В.Стуса в Німеччині (1984, 1988) або іншу інформацію. Однак ми виявили й пропуски, наприклад, не враховано переклади іспанською мовою творів І.Франка «Захар Беркут» (К., 1982), Р.Самбука «Бронзовий чорт» (К., 1988) та ін.

Програмне забезпечення SDS/ISIS, на якому ґрунтується БД, дає змогу здійснювати оперативний пошук необхідної інформації за такими ознаками: автор, колективний автор, назва, країна, перекладач, мови видання та оригіналу, рік видання, видавництво, галузь знання. Пошук можна здійснювати на вибір англійською, французькою або іспанською мовами як за окремими елементами, так і комбінуючи, що звужує і конкретизує чи обмежує запит. Результати пошуку містять такі відомості: автор, назва, перекладач, мова видання, місце та рік видання, видавництво, країна, кількість сторінок, мова, з якої здійснено переклад, назва оригіналу, галузь знання. Можливе роздрукування окремих результатів пошуку на папері або запис на дискету, а також формування списків літератури, що дуже зручно для користувачів.

Зараз готується третє видання БД «Index Translationum», яке охоплюватиме вже 1 млн. 200 тис. записів і точніше відобразить світовий потік перекладених видань.

Неможливо в даній публікації детально висвітлити всі наявні джерела пошуку. Нагадаємо також про комплексне використання при пошуку як традиційних друкованих джерел інформації (видавничих каталогів, видань національної бібліографії зарубіжних країн), так і новітніх інформаційних ресурсів, включаючи й можливість глобальних комп'ютерних мереж, зокрема INTERNET.

1. *Бабич В.С.* Твори письменників Радянської України у зарубіжних виданнях, 1945-1966: Бібліогр. покажч. - Х.: Ред.-видав. відділ Кн. палати УРСР, 1968. - 178 с.
2. *Бабич В.С.* Твори письменників Радянської України у зарубіжних виданнях, 1945-1975: Бібліогр. покажч. - 2-е вид., перероб і доп. - Х.: Ред.-видав. відділ Кн. палати УРСР, 1977. - 187 с.
3. Второе пересмотренное и расширенное издание Index Translationum на КД-ПЗУ (1995 г.) // Бюл. ЮНИСИСТ. - 1995. - Т.23, №2. - С.26.
4. *Гальденберг Л.І.* Бібліографічні джерела українського літературознавства: Путівник. - 2-е вид., випр. і доп. - К.: Вища шк., 1990. - 254 с.
5. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті. Т.5: Українська література в країнах Центральної і Південно-східної Європи: Матеріали до бібліографії / Редкол. В.Захаржевська, Л.Беляєва, П.Рудя-

- ков. В.Шевчук. -К.: Наук. думка, 1994. - 614 с.
6. *Фикс Д.С.* «Духовные семена по вселенной развезуть»: К 50-летию ЮНЕСКО // Книжн. дело. - 1995. - №8-9. - С.72-81.
7. *Buchunsky D.* Bibliografia ukrainiana, 1945-1961. - Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, Univ. of Alberta, 1996. - 311 p. - (Occasional research Reports. Bibliogr. Series. Ed. Kasinec; №59).
8. *Sto padesát let česko-ukrajinských literárních styků. 1814-1964: Vědecko-bibliogr. sborník.* - Praha: Svět sovětů, 1968. - 468 p.
9. *Tarnawsky M.* Ukrainian literature in English: books and pamphlets, 1890-1965: An annotated bibliography. - Edmonton: Canadian Institute of Ukrainian Studies, Univ. of Alberta, 1988. - 296 p.
10. *Wynar B.S.* Ukraine: A Bibliographic Guide to English-Language Publications. - Englewood: Ukrainian Academic Press, 1990. - XIII, 406 p.